7

ספר חגי

עם מירוש ל דוד קמחי מוגה עם רב תיקון על ידי מרנקשקוש ותטבלוש
קיש גוזרי קמלמד בסעת המלך מרנקשקוש ילין לבני עמו
דעת לשון הקדש ועשם כביית רוברטוש סטפנוש ילו
בחדש הלול שנת רלו לפק פה פלליש קעיר
קנרולה וחקס כערעת :

Aggæus cum cõmentariis R. Dauid Kimhi, à Franciſco Vatablo, Hebraicarũ literarũ Regio profeſſore, ſumma cura & diligentia recognitis.

PARISIIS.
Ex officina Rob. Stephani, typographi Regii.
M. D. XL.

עמו עשו

Cum priuilegio Regis.

בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי
בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה
בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא אֶל־זְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל
פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל לֵאמֹר׃

בשנת שתים לדריוש המלך. קוץ דריוש בן אחשורוש. ואמרו כי בן אסתר
היה. והוא טה לביות הבית אחר שבטלו הבנין ע"י יהודה מתחלת מלכות
אחשורוש. כי כשעלו מן הגולה לא שלמו לחדבות ירושלם שבע' שנה אחר
למלכות נבוכדנצר. וזהו שאמ' לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם. ירמיה כט
וקם לה עמהו בגולה אחר ל שנה כי בשנת יט למלך נבוכדנצר גלו ואותה
פקידת שנת כורש לה היתה שלמה כי כורש לה מלך אחר ב' שני מקוטנות ובתחלת
מלכות אחשורוש כתבו שטנה ובטל הבנין עד שנת שתים לדריוש מלך פרס. והו
שלמו לחדבות ירושלם ע שנה. כי אותם יט שנה שחסרו הו שלמו. ב' לכורש
ולי לאחשורוש וב' לדריוש הם ע' שנה. וכשלמו לחדבות ירושלם ע' שנה הגיע
זמן בנין הבית והו בחר הנבואה אל חגי שהיה בירושלם לעורר ולובבל לבניות
הבית. כי היו מתעצלים מטני השונאים שהיו משביתים מלאכתם אלה קשנים.
ואל עוררה אותם רוח הקדש עד עתה לפי שלא שלם הזמן. כי לא מלאו
לחדבות ירושלם שבעים שנה עד עתה. וכן אמר בעזרא והקנבי חגי נביאה עזרא ה'
ובזכריה בר עדוא נביאים על יהודיה די ביהוד ובירושלם בשם אלה ישראל
עליהון: אל זרובבל בן שאלתיאל. בתעתיאלה. ורובבל לה היה בן זכ' ג'
שאלתיאל אלא בן פדיה ופדי' בן שאלתיאל כמו שאמ' בדברי הימי'. ובני בני *
הדי הם כבנים. וזכר שאלתיאל לולי היה נכבד מפדיה. וכן אמר וזכריה בר עזרא ה'
עדוא והוא היה בן ברכיה בן עדו: פחת יהודה. מלרע והוא קמוץ מן וזכריה ה'
פחת. ופי' שליט הו מושל. כי לה נקראו מושלי בית שני מלכים לפי שהיו
כרשות אמות העולם רובם וביה חשמונאי והורודוס אמשלו לה היו משבט
יהודה: ואל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול. יהושוע זה גלה עם הגולה.
כמו שאמר בדברי הימים ויהוצדק הלך בהגלות ה' את יהודה וירושלם ביד זכ' ו'
נבוכדנצר. והיה אחי עזרא ושניהם היו בני שריה. ויהושע בנו עלה
עם זרובבל ועזרא לה עלה עד מלאת לחדבות ירושלם ע' שנה אחר שבנו
הבית: לאמר. זה הדבר שהיו אומרים העם אל זרובבל ואל יהושע:

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר הָעָם הַזֶּה

אָמְרוּ לֹא עֵת־בֹּא עֵת־בֵּית יְהוָה לְהִבָּנוֹת׃
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא לֵאמֹר׃ הַעֵת
לָכֶם אַתֶּם לָשֶׁבֶת בְּבָתֵּיכֶם סְפוּנִים וְהַבַּיִת
הַזֶּה חָרֵב׃ וְעַתָּה כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
שִׂימוּ לְבַבְכֶם עַל־דַּרְכֵיכֶם׃ זְרַעְתֶּם הַרְבֵּה
וְהָבֵא מְעָט אָכוֹל וְאֵין־לְשָׂבְעָה שְׁתוֹ וְאֵין־
לְשֵׁכָרָה לָבוּשׁ וְאֵין־לְחֹם לוֹ וְהַמִּשְׁתַּכֵּר
מִשְׁתַּכֵּר אֶל־צְרוֹר נָקוּב׃

כה אמר ה׳. לאמר. שיאמרו חס לעס. כי למי שבטלו מי יהודה מקס בעו קבית כל קשעים שעברו ועחשו העס מכעין קבית וקיו לומרי עריין לה קגיע עת קבעין לעלי שהיו יודעים ששלמו ע׳ שנה לחרבות ירושלם בשנת שתים לדריוש. וזיק לקס לדעת כי לה לקעם העלם חלל מחגולה. וחף על פי שלה לחר לקס הנביה עריין קיה לקס לחחל מעתה ולקתעורר על הרבר כי קיו רוחים כי מעשיקם לה קיו כחים לקס על העבודה כמו שחמר ודעתם הרבה ענ׳. וזיק לקס לדעת כי זה עשה על שהיו עוחשים מבעין הבית. וכשרחק חחל יע שלה קיו מתעודדים מעתה שלה לחס ביד חגי קנביה׃

ויהי דבר ה׳. דבר ה׳ קיה לעס ביד חגי. כי הנבואה הרחשונה לחר לו לחמרה לל זרובבל ולל יהושע והנבואה חזחת קשנית לחר לו לחמרה לעס׃ העת לכם. הקה עתקה וזה לשחלה. חמ׳ לחס שחתם חומרים שלה חניע עת לחבינו כית ה׳ לחרו לם הוה עת שתשבו לחס בבתיכם סטונים וקבית חזה חרב הטוב הזה וה הלה תבושו מזה׃ ספונים. מקורי׳. וכן חלקת מחוקק קטון. וסטן כחרו׃ ועתה. על דרביכם. על עסקיכם ומעשיכם. כמו וכבריתו מעשות והכין. וחיה כך משרש וחומה זרעתם׃ זרעתם הרבה. הטה דרך העולם כי לרם זורע מעט וקוצר הרבה ומכית לל הבית יוצה ממה שזרע ועניכם יבחו בהטה לין תקשבו כי זה לעשה הבית שתניחוהו חרב. ועוד כי לחי׳ מה שתכילו לבית יש בו מלרק שלם תלכלו לל תשבעו וחי׳ תלכלו כדי שבעה כמעבג העולם׃ ואין לשברה. כמו לשבע. כי קשכרו הוה שבעת היין. ויש שיעבר רזק ויעתבר עד שיעשבע דעתן׃ ואין לחם לו. ולין קלבוש כדי לזקם לו ולף על פי שחוה כדי לקקם כדרך העולם לבל תמלרק נמלקת נכל׃ והמשתכר משתכר. ומי שחוה

ומי שהוא משתכר כמקח וממכר לו שמשכיר עצמו כשהוא יכול למחזק כמו
לם שימיו כשאר כני שהוא עקוב מתחתיו כי כמו שיכנם כן יצא :

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שִׂימוּ לְבַבְכֶם עַל־
דַּרְכֵיכֶם : עֲלוּ הָהָר וְהָבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבַּיִת
וְאֶרְצֶה־בּוֹ וְאֶכָּבְדָה אָמַר יְהוָה : פָּנֹה אֶל־
הַרְבֵּה וְהִנֵּה לִמְעָט וְהֲבֵאתֶם הַבַּיִת וְנָפַחְתִּי בּוֹ
יַעַן מֶה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר־הוּא
חָרֵב וְאַתֶּם רָצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ : עַל־כֵּן עֲלֵיכֶם
כָּלְאוּ שָׁמַיִם מִטָּל וְהָאָרֶץ כָּלְאָה יְבוּלָהּ :
וָאֶקְרָא חֹרֶב עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הֶהָרִים וְעַל־הַדָּגָן
וְעַל־חַתִּירוֹשׁ וְעַל־הַיִּצְהָר וְעַל אֲשֶׁר תּוֹצִיא
הָאֲדָמָה וְעַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־
יְגִיעַ כַּפָּיִם :

כה אמר ה׳ . מכוחך חזק : עלו ההר . ואכבד כתי׳ ואכבדה קרי וחענין
לחד . ודזל דדשו חקדון חלוק מן הכתוב כי חמשה דכרים חקדו מכיח
שני לרון ולוי׳ ותומי׳ ולא חעלייה ושכינה ודוח הקדש : פנה . לם
תעלו חהר ותכיחו עץ לבניות חכית חקדוש המלוך מכם לכל עתה פנה אל
הרבה והנה למעט . מי׳ והנה פיוחכם הוח למעט חתך מה שחשבתם שתעשו
לכל הלכה : ונפחתי בו . כמו הדכר שיכלה כעשיתן חעה . ויש יחוץ
לשלוח כיד מלוכת׳ : על כן עליכם . כי כלרעת הגוים ירד הגשם וקטל
ועליכם כלרשכם כלאו שמים לתי׳ מטל שלינו עגר . וכן כקללות ועתה ויקרא כו
לתן שמיכם כברזל וחוח כמו עליכם וגו׳ שלמד הנה : ואקרא חרב . נורת
יכש . על הארץ . שתהיה יכשה שיהיה לוולת יכש ולא יהיה לה לחוות מתחת
ממי התהום חתך מה שלמד ומתהום רובתת תחת . ועל ההרים . כי יש דכרים לב
לרים עומדים כהם עגים טובים גושלים שרי ועשבי׳ טובים כמו שלמד ומלוא דכרים לב
לדי קדש וממנר נבעות עולם . ועל הדגן . כי לולה השלשה הם עיקר
לל קדש . ולחל כלל ולמד ועל אשר תוציא האדמה . ולמד ועל האדם
ועל הבהמה . A.iii.

ועל הבהמה . כי יבשות תקוד תולד חלמי' רעם בחרם ובבהמה . ועל
כל יגיע כפים . כמו שמי' התכם ר' אברהם ז"ל כי לא יעליחו ויטע לריק
קמעקי' ממימי תבלה כי לא יועלו . לל כי תקוד תיבא שתיק בחלמ' ייבש כל
מה שיצמח :

וַיִּשְׁמַע זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל וְיהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכֹל שְׁאֵרִית הָעָם בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם וְעַל־דִּבְרֵי חַגַּי הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָעָם מִפְּנֵי יְהוָה :
וַיֹּאמֶר חַגַּי מַלְאַךְ יְהוָה בְּמַלְאֲכוּת יְהוָה לָעָם
לֵאמֹר אֲנִי אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה : וַיָּעַר יְהוָה
אֶת־רוּחַ זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶת־
רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־רוּחַ
כָּל שְׁאֵרִית הָעָם וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּבֵית־
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם :

ויישמע זרובבל בן שלתיאל . בקול ה' אלהיה' . ותעמ שלח התעבח
קני לקס הדין היה עמה לבניות הבית. כיון שהיו רוחי' שלח היו מעשיקס בחי'
לקס על הנכונה חלח קמך דבך העולס היה לקס לעשות במעשיה' . וזה בקול
ויקדח פי ה' אלהיהם . כי חלל טוב בתוכה וזס תלבו עמי הדי . כי ככח עליקס
תלעה יכדקו במעשיקס ולח יחמלו כי מקדה הוח . ועוד התעוררו בבנין
הבית על דברי חגי הנביח שנשלחו הלל לקס . וזה שחמ' ועל דברי חגי הנביא :
ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' . שליח ה' . וכן כל מלחך פי' כרוב
במדבר כ' שליח . וכן וישלח מלחך ויוציחנו ממצרי' חמ' על מנת רכיבו עמ : ויער .
מתני תמיים התושבים לקשבית המלחכ' היו ע"כי' לתעדת רוח לחזק חת לבם :

ב בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ בַּשִּׁשִּׁי בִּשְׁנַת
שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ : בַּשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרִים

וְאָחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא
לֵאמֹר׃ אֱמֹר־נָא אֶל־זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל
פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל וְאֶל־שְׁאֵרִית הָעָם לֵאמֹר׃ מִי בָכֶם
הַנִּשְׁאָר אֲשֶׁר רָאָה אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה בִּכְבוֹדוֹ
הָרִאשׁוֹן וּמָה אַתֶּם רֹאִים אֹתוֹ עַתָּה הֲלוֹא
כָמֹהוּ כְּאַיִן בְּעֵינֵיכֶם׃ וְעַתָּה חֲזַק זְרֻבָּבֶל נְאֻם־
יְהוָה וְחֲזַק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְחֲזַק
כָּל־עַם הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה וַעֲשׂוּ כִּי־אֲנִי אִתְּכֶם
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־כָּרַתִּי
אִתְּכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְרוּחִי עֹמֶדֶת
בְּתוֹכְכֶם אַל־תִּירָאוּ׃

ביום עשרי׳ וג׳. טעמו למעלה ולעלי שקוק תחלת מרע׳ כי ביום חזק תחלו המלאכ׳ כמו שאמ׳ ועשו מלאכה. ולא שהחלו בבנין לולא שהכינו המלאכ׳. כי לא תחלו עד יום כד לקציעי׃ בשביעי. בכלס אמ׳ ביר חגי חגבי׳ לפי שעבותא קיימ׳ שליחו׳ להם כידו לעשו׳ מעתה מה שיהוס׃ אמר נא. מכוק׳ חוץ׃ מי בכם הנשאר. חזקיס שעשדו מן חגבו׃ כמהו כאין בעיניכם. לס תעשו לותן שיהיה זה כמוהו הלא זה סלין בעיניכם כיני קכיית קדשטן׃

ועתה חזק וגו׳. ועתה לל תרשיעה יריב׳ בעבו׳ זה כי עור יהיה כבוד הבית הזה גדול׃ ועשו. טעמו רבק עם השטוק הזהר את הדבר. וזה שי׳ לס תעשו לת מדבר חש׳ כדתי לני לחזיק לתכם ותלכו הלין וחזק׃ את הדבר. לס תעשו את הדב׳ אשר כרתי אתכ׳׃ ורוחי עומדת בתוככם. רוח הקד׳. לכל לזה שחשדו ולז עשו הקוב׳ מהמוטת ועמסק הנבואה כימי וכדיה ומלאכי. ואת׳ אשר כרתי אתכם כלומ׳ לת לבותיכם והלי קוק סלו כדתי לתכם כמו שכתו׳ כתורת לל לת לבותיו כדתי לת תבדי קודש כי לתנו׃ ורוחי עכודת בתוככם ועדיי מלמין כיעכון׃ דכריס ז׳

כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד אַחַת מְעַט
הִיא וַאֲנִי מַרְעִישׁ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־הֶחָרָבָה׃ וְהִרְעַשְׁתִּי אֶת־כָּל־
הַגּוֹיִם וּבָאוּ חֶמְדַּת כָּל־הַגּוֹיִם וּמִלֵּאתִי אֶת־
הַבַּיִת הַזֶּה כָּבוֹד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ לִי
הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ גָּדוֹל
יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן־הָרִאשׁוֹן
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּבַמָּקוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שָׁלוֹם
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃

כי כה אמ׳ ה׳ צבאות עוד אחת מעט הוא ואני מרעש · דרך משל
מדוב תכבו׳ ותטוב׳ שיעשה הלל לישל כומן לית שני · לית שוק קיק כימי
תאמונלי · ולית על ומן הודודום לחמר זת · ווק קיק כמו שכתן בפשר יוסף בן
נורין · ופי׳ עוד אחת עוד טובה לחת לעש׳ לכם מלכי ולת שלחי עושק לכם
עתק׃ מעט היא · מעט ועקל היל כעיף לעשות׳ וטובה מולת תקיק כי עתק
יש לכם עוליים כבנין קבית לחכל כלוקן ומן יכבדו כל הגויס קביק חזק במעזות
וכסף וזהב שיבילו עם · נס כתן׳ כפש׳ יוסף בן נורין כי לעש נדול קיק בימי
קודודו׳ · ומק שלחי את חשמים ואת הארץ את הים ואת החרב׳ חוק
דרך קפלב׳ פי השמים לק ידעשו׃ והרעשתי · לתן כלכס שיקדדו
ממקומ׳ לכל לחלות כבוד זת קבי׳ ולהביל בידם כסף וזהב׃ ובאו חמד׳ כל
הגוים · פי׳ כל הגויס שלחעש ממקומס יבלו בחמד׳ כל הגויס · כלומ יביאו
בידם כל דברי חמודות שימלו בלחיקס מכלי כסף וזהב ובגדים ולבנים
יקרות · וחמדת חסר בית קשמוע · כמו ומדלק ולק בחידות · העתל בית ק׳.
וקדומי׳ לפס׃ לי חבסף · כיר מי שחיק שלי חוק וברשותי חוק לעשלו
מוק ולתתו לזה ולפי לתן כלב הגויס להביל לל קביק חזק בסף וזהב לבוב׃
גדל יהיה · נחלקו רזל בזה לק בעיס ולק בבנין · וזה ווק קיק · כי בית
לחשון עמד לי שני ובית שני תל שעק · וכן קיק נדול בבנין כמו שכתוב בדברי
רזל וכשר יוסף בן נורין כי הבנין שבנה קודודו׳ בבית המקדש לק עלת
מעולס בנין טוב ונלח כמוהו׃ אתן שלום · כי לעלי שקיו מלחמו׳ רבו׳
בומן בית שני ומן רב קיק שלוס בלרץ׃

כמדבר יג
מלכים ב יט

בעשדים

בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ בַּשְּׁנַת שֵׁתִּית
לְדָרְיָוֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא
לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁאַל־נָא אֶת־
הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לֵאמֹר׃ הֵן יִשָּׂא־אִישׁ בְּשַׂר־
קֹדֶשׁ בִּכְנַף בִּגְדּוֹ וְנָגַע בִּכְנָפוֹ אֶל־הַלֶּחֶם וְאֶל־
הַנָּזִיד וְאֶל־הַיַּיִן וְאֶל־שֶׁמֶן וְאֶל־כָּל־מַאֲכָל
הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא׃ וַיֹּאמֶר
חַגַּי אִם־יִגַּע טְמֵא־נֶפֶשׁ בְּכָל־אֵלֶּה הֲיִטְמָא וַיַּעֲנוּ
הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יִטְמָא׃

בעשרי׳. סס יחלו לקבץ בנין מכית בחרש ששי שהו׳ לחול ובחרש הקשיע שהוי כסלין כלי בו יחלו לבניות וכו בשס היה דבר ה׳ ביד חגי הנביא לאמ׳ לכהני׳ ולשחול לחוסס על הלכות טומח׳ ועקרו ולעיע שכבר הקריבו קרבן עדס זק כמה שנים כי מיום שעלו מרחשוע׳ העולים מהגולה כשהגיעו בעריסס בע המזבח והקריבו עליו ויכיל ה׳ לנו יסד ויע שנה שנה המזבח קודס בנין הבי׳. ולמה לו שחלס כל השני׳ יחלה מעת שהחלו להקריב קרבנו׳. למי שלו היה דבר הקרבנו׳ קבוע עד היום שיחלו בבנין מכית׃ בה אמ׳ ה׳. שיחמ׳ לכהני׳ כי בשס ה׳ עבודת הוח שוחל להס שחמר לו שאל נא את הכהני׳ תורה. כלומר תורת טומח וטהרה׃ חן ישא. שחלס תורת הטומחות לחולי שכחו׳ בגלות ושחלס חס ישא איש בשר קדש בכנף בגדו שיגע בשרן ושוח בשר קדש בכתף בגדו. והנה תכיף רחשון לטומח ובשר קדש שע׳׃ ונגע בכנפו אל הלחם. פי׳ כמה שבכנפו וחוח קבשר יגע בו חל הלחס חו חל הנזיד חו חל היין חו חל השמן ויגעו חל כל מחכל מחלו היקדש פי׳ היטמ׳ המחכל קחח שיחוח רבייני לטומח׳ כי השרץ חוח חב הטומח׳ והכיף רחשון ובשר קדש שע והלחס והנזיד והמשקי׳ הללו שיגעו בבשר חס שלישי והמחכל שיגע בחלו רבייני. ועל זה שחלס על המחכל שיחוח רבעי חס יטמח ויענו הכהני׳ ויאמרו לא. והמחיה כי על המחכל לבדו שחלס שחמ׳ היקדש ולח לחמר היקדשו. ויש מרבל שחמרו כי טעו הכהני׳ בזו היקשוכה כי הרביעי טמ׳ חוח בקדש. חבל על השחלה הראשית ששחלס אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא השיבוהו כראוי פי׳ חס תגיה הכיף טמחה טומחת עפ שנמצח שהכיף A.v.

שקיבל לא הטומאה והכשר ולר הטומאה והקלקס והזיד והמשקי שני והמחכל
שלישי ויענו הכהנים ויאמרו ישמא ושלישי בקרש היו יודעי שהוא טמא
לקבל רביעי בקרש לא היו יודעי שהוא טמא וכוא טעו לעיל השיבם הנביא
ואשר יקריבו שם טמא הוא. וש מקל שאמרו כי לא טעו כאחת מהן.
ש מקס מי שאמ' כי חמישי בקרש שהל כראשונה מקס וכראוי השיבוהו שהיו
טמא. וש מקס מי שאמ' כי קודם שטרו רביעי בקרש שהלס וכראוי השיבוהו.
ומה שאמר ואשר יקריבו שם טמא הוא פי' לעל שקס יודעים הלכות
טומאה וטהרה כל אשר יקריבו לפני כהילו חוץ הזיל טמא מתעצלים
בבנין קבית. ועניין קשראה מוכיח וה קטעם שלא טעו שלא הוכיחם
הלא על עניין הבית בכל קשראה: היקדש. פי' היטמא כלומ' שיהא מטני
טומאתו בקרש שהוא לסוג. וכן תי תיתלקר. וכמקטע שחלו' תיסתלב:
כראשית כה הגזיד. תקבשיל. כמו ויזד עדשים: ויאמר חגי. מכוהר הוא:

וַיַּעַן חַגַּי וַיֹּאמֶר כֵּן הָעָם הַזֶּה וְכֵן הַגּוֹי הַזֶּה
לְפָנַי נְאֻם יְהוָה וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וַאֲשֶׁר
יַקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא:

ויען חגי ויאמ' כן העם הזה וכן הגוי הזה. הענין כטול כמש. לו
פי' כן העם הזה על הכהנים וכן הגוי הזה על ישראל. לאמר כלם לשמים
על בנין הבית כי הכהנים היה לקם לתוכיח העם לבניות. וכמו שאמרתם
שיטמא כן כל מעשה ידיכם טמ' לטני. וכן מה שיקריבו הכהני' טמא הוא לטני
כי הם מקריבים במובח בלא בית ולינם חושבי' לכבודי:

וְעַתָּה שִׂימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וָמָעְלָה
מְטֶרֶם שׂוֹם אֶבֶן אֶל אֶבֶן בְּהֵיכַל יְהוָה:
מֵהֱיוֹתָם בָּא אֶל עֲרֵמַת עֶשְׂרִים וְהָיְתָה עֲשָׂרָה
בָּא אֶל הַיֶּקֶב לַחְשׁף חֲמִשִּׁים פּוּרָה וְהָיְתָה
עֶשְׂרִים: הִכֵּיתִי אֶתְכֶם בַּשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן
וּבַבָּרָד אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְאֵין אֶתְכֶם
אֵלַי נְאֻם יְהוָה:

ועתה. מן היום הזה ומעלה. מן היום כשהתחילו בבנין ומעלה:
שימו

שימו נא לבבכם . מטרם שום אבן אל אבן . כלומר שימו לבבכם
כמעשיכם מה שהיה טרם הבנין ומה יהיה לאחר הבנין : אבן אל אבן . כמו
על לבן . כמו לפי הקדי' לפי לפנים . ומדומים לו . כי כבר עשו יסוד הבנין כשבנו יחזקאל יח
המזבח לפני השכינה מלבינות כמו שכתוב בספר עזרא . ולפי ער לפי
יעשם ערבי על ערבי : מהיותם . טרם היותם בעניו זה יכלו להכיר כי מפיק
היה קודם כי מי שיבא אל ערמת עשרים כלום' לפי עיניו של חטים שהיה
ידוע לפניו ממנו עשרים סאה והיתה עשרה משני המחרת שמשתלקת בה :
לחשוף חמשי' פורה . להשוף כמו ולחשוף מים מעבוט עניו לקחת לו ישעיה ל
לשחוק . פורה כמו פורה ומזרה לברי והיו ומזרה תעבים ביקב . וחמשים ישעיה סב
לפי חמשי' כתים כפורה . ויש חמשין נכנין ויחמר . ומה שלמד עשרה
ועשרים היינו דיקדק כי שנים לפי ימנה מלפי המחכית לפני לו טחות מעט
לו יהיה מעט מכל מקום המחרת נכנס בהם : הכיתי אתכם . את
כל מעשה ידיכם . כמו בכל מעשה ידיכם . וכן ולתתו לפי תמדורו כמו יהושע כב
וכנו : ואין אתכם אלי . ואין עמכם כלומר עם כל זה לעבדם לפי. וכן כמדבר ו
יביה לפנו עמו . ורעו הדועל אותם עמהם . לו מי ואין לפני רופא לתקם יחזקאל לד
שבים לפי :

שִׂימוּ־נָא לְבַבְכֶם מִן־הַיּוֹם הַזֶּה וָמָעְלָה מִיּוֹם
עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁעִי לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יֻסַּד
הֵיכַל־יְהוָה שִׂימוּ לְבַבְכֶם : הַעוֹד הַזֶּרַע
בַּמְּגוּרָה וְעַד־הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהָרִמּוֹן וְעֵץ הַזַּיִת
לֹא נָשָׂא מִן־הַיּוֹם הַזֶּה אֲבָרֵךְ :

שימו . אש' יסד היכל ח . ל"ע' כנו על יסודו . כי קיסוד כבר נעשה מזמן בנין
המזבח : העוד הזרע במגורה . רלו לפי עוד זרע במגור' כי קדוב קוצקים לזריע'
מועט הוא קשלח לכם במגורה לאכול . ומן קיום הזה לאברך מה שבמגורה
ומה שזרעתם כיון שהקצלקם לביתו : ועד הגפן . וכן עדין הגפן והתאנה
והרמון ועץ הזית לא נשא . כי עדין לפי קציר ומעט לשלח על לו מרי כי
בכפליו היה זה שחוק החדש הקשיבי ומן היום הזה אברך לפני ושלו מרי
לרוב ולטוב . ומכי לפה העניים שקם רבים בארץ ישראל . כמו שאמ' מרן חטה רבים ל
ושעורה וגפן ותאנה ורמון לפי זית שמן ורבש . ומן קתימה מה שאמר
על עץ הזית לא נשא כי עץ חזית ומי כמרחצון ובכפליו לשלח מריו :
וחולי מעט קמחרת שהיתה בהם מתחלה היה מתחזק לשלח מריו :

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה שֵׁנִית אֶל־חַגַּי בְּעֶשְׂרִים

וְאַרְבָּעָה

וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר׃ אֱמֹר אֶל־זְרֻבָּבֶל
פַּחַת־יְהוּדָה לֵאמֹר אֲנִי מַרְעִישׁ אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ׃ וְהָפַכְתִּי כִּסֵּא מַמְלָכוֹת וְהִשְׁמַדְתִּי
חֹזֶק מַמְלְכוֹת הַגּוֹיִם וְהָפַכְתִּי מֶרְכָּבָה וְרֹכְבֶיהָ
וְיָרְדוּ סוּסִים וְרֹכְבֵיהֶם אִישׁ בְּחֶרֶב אָחִיו׃
בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל
בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי נְאֻם־יְהוָה וְשַׂמְתִּיךָ
כַּחוֹתָם כִּי־בְךָ בָחַרְתִּי נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃

ויהי דבר ה' שנית . שעית כו כיוס שהוח לר לקרש הקשיעי ושקי פעמים
דכל עמו כאותו קיום : אמר . אני מרעיש . ירך משל על מלכמו'
שהיו כומן מלכות פרס . ואומר שיאמר זק לל ודוכבל לכשרו כי כעבור
המלחמות הזק לך תעשל מעלתך לכל תנדל מאד . זהו שאמר לו אקחך
ושמתיך כחותם . והמלחמות מלכך היו כימי דריוש זק לו כימי
לרקחש שהיה המולך לחדיו . לו עומרה עבודה זו על כעול מלכות פרס
והתחדש מלכות יון . וזהו שאמר וחפכתי כסא ממלכות . וזה היה כשלשים
ושכע שנה לכנין הכית כי לו שלמה מלכות פרס וקמה מלכות יון . וכן
מעלינו כדברי רוכל שאמרו תניא ר' יוסי לומר מלכות פרס כעני הכית לל שנה .
מלכות יון כעני הכית קל שנה . מלכות כית חשמונאי קל שנה . מלכות כית
הורודוס קנ שנה . הרי תל שנה שעמד כית שני : והפכתי . מכואר הוא :
כיום ההוא . אקחך . לתעלותך כמעלה יותר ממה שהיית עד היום הזה' .
ושמתיך כחותם : ושמתיך כחותם . הטכעת שחותמים כה המכתבים נקרא'
חותם . וכן לומר שימני כחותם . והטכעת הזיון לך תקוד מיד הורים לך כיום
ולך כלילה . לל שתהיה קשורת חתל תמידה עליו . ולומ' רוכל נדולה תשובה
ירמיה לב שמקבעת נוד דין . על כתבו לת הדיוט הזה עדיו . וכיון שעשה תשובה נהפך לו
ירמיה לב נוד דין לטובה וחולר לו כן ככית החסמונאי . ולומר כי לתך עשה ל לם יהיה
כעיקו כן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני ונו' . וכיון שעשה
תשובה נהפך לו לטובה ולומר לזרובבל כן כיו ושמתיך
כחותם הפך מה שלומר לו לם יהיה
כעיקו חותם ונו' :